

**ԳՈՐԾԱՐԱՐ ԱՆՁԱՆՑ ԳՈՐԾԱՌՈՒԹԱՅԻՆ ՀՆԱՐԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԴՐՍԵՎՈՐՄԱՆ ՀՈԳԵՖԻԶԻՈԼՈԳԻԱԿԱՆ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԱՆՅՈՒՄԱՅԻՆ
ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ**

Խորհրդային տնտեսության փլուզումից հետո ՀՀ տարածքում ձևավորվեցին բոլորովին նոր բնույթի առևտրատնտեսական հարաբերություններ: Պլանային տնտեսությունից ու պետական սեփականությունից շատ արագ անցումը մասնավոր սեփականության ու շուկայական հարաբերությունների իր հետ բերեց բազմաթիվ չնախատեսված խնդիրներ, որոնք մինչև օրս լիարժեքորեն լուծված չեն: Բիզնեսի բնագավառում ի հայտ եկան նոր երևույթներ /կոշտ մրցակցությունը, դրամի արժեզրկման ու սնանկացման վտանգը, շուկայում իր տեղն ունենալու և պահպանելու դժվարությունները և այլն/, որոնք փորձ չունեցող գործարար անձանց համար ստեղծեցին բավականին լուրջ դժվարություններ: Սոցիալ-տնտեսական դժվարություններն ու դրանց հետ կապված անհարմարությունները անդրադարձան մարդկանց ապրելակերպի, նրանց ընդհանուր և հոգեկան առողջության վրա:

Համաշխարհային առողջապահական կազմակերպության (ՀԱԿ) կողմից սահմանված հոգեկան առողջության բնութագրերում կարևորվում է ոչ միայն անձի օրգանիզմում հիվանդությունների բացակայությունը, այլև առօրյա կյանքում նրա ակտիվ գործունեությունը, գործունեության մեջ նրա արդյունավետությունը (Гримак 1989): Ըստ Պ.Անդրիանի՝ սթրեսածին պայմաններում երկարատև ապրելակերպը հանգեցնում է անձի

ֆունկցիոնալ հնարավորությունների անկման, որի հետևանքով իջնում է նրա հոգեկան աշխատունակությունը, գործունեության արդյունավետությունը (Анохин 1975): Ըստ հեղինակի՝ նրա վարքագծի դրսևորումներում դիտարկվում են դուրագրգռվածության, գերհոգնածության, անքնության, զգայաշարժական համակարգությունների ֆունկցիոնալ խանգարումներ, հուզական ոլորտի անկայունության, ուշադրության ցրվածության, հիշողության կորստի, և այլ բնույթի հակազդումներ: Ըստ Ի.Գ.Մալկինա-Պիխի՝ որպես օրինաչափություն, սթրեսային պայմաններում տևական գործունեությունը անվերապահ հանգեցնում է անձի հետվնասվածքային սթրեսային խանգարումների (Posttraumatic stress Disorder) (Малкина-Пых 2006): Անցումային կամ փոխակերպվող հասարակությունն իր սոցիալ-քաղաքական, տնտեսական հարաբերությունների շարունակական փոփոխությունների բնութագրերով մոտ է արտակարգ իրավիճակների բնութագրերին (Акимов 2003, Бодров 1995, Майерс 1997): Մյուս կողմից՝ կան երևույթներ, որոնք տեսանելի չեն բոլորի կողմից, որոնք հետագայում վճռորոշ դեր են խաղում գործարար անձանց ձախողումներում (Виткин 1996, Виткин 1996, Малкина-Пых 2006): Այս տեսանկյունից՝ անցումային հասարակության պայմաններում ՀՀ բիզնես բնա-

գավառի համար առաջնային պլան է մղվում գործարար անձի ընդհանուր առողջության ու նրա գործառության հնարավորությունների ուսումնասիրման հիմնախնդիրը: Մասնավորապես՝ գործունեության արդյունավետությունն ապահովող հոգեկան այնպիսի առանձնահատկություններ, ինչպիսիք են ուշադրության կամածին կենտրոնացման, զգայաշարժական հնարավորությունների նպատակային համագործակցության, ճգնաժամային իրադրություններում հոգեկան հավասարակշռության պահպանման, ժամանակի կառավարման, ճշգրիտ որոշումներ իրականացնելու, ինչպես նաև անսովոր, արտակարգ իրավիճակներում օրգանիզմի ընդհանուր մոբիլիզացման հատկությունները:

Հետազոտությունն իրականացվել է 2013-2014 թթ. ընթացքում: Հետազոտական աշխատանքներին մասնակցել են Երևանի տարբեր առևտրական ձեռնարկությունների 300 գործարար անձինք (120 կին և 180 տղամարդ): Աշխատանքների կազմակերպումն ընթացել է երկու փուլով. առաջին փուլում մեր կողմից մշակված հարցաթերթիկների միջոցով բացահայտել ենք գործարար անձանց կենսագրական և որոշ հոգեֆիզիոլոգիական փոփոխություններ, որոնք սոցիալ-տնտեսական դժվարությունների դեպքում սովորաբար բնորոշ են մարդկանց (առողջական վիճակի, քնի, ախորժակի, ընդհանուր ակտիվության, ինքնագգացման, էներգետիկ հնարավորությունների բաշխման և ծախսի, ինտիմ հարաբերությունների հաճախականության, քնի ու հանգստի ռեժիմների և այլ տեղաշարժեր): Ուսումնասիրվել են նաև անցումային հասարակությունում գործարար անձանց գործունեության արդյունավետության և նրանց հոգեկան ակտիվության

վրա անդրադարձող գործոնների բազմազանությունը:

Երկրորդ փուլում հետազոտվել են գործարար անձանց հոգեֆիզիոլոգիական առանձնահատկությունների դրսևորման նկարագրերը: Որպես հիմնական հետազոտական խումբ՝ ընդհանուր խմբից առանձնացվել են կայուն եկամուտներ ունեցող 90 հաջողակ գործարարներ (45 կին և 45 տղամարդ): Հետազոտությունն իրականացվել է տեպինգ տեստի գրաֆիկական տարբերակի կիրառմամբ (Райгородский 1998), որում բացահայտվում են ուշադրության կենտրոնացման, շարժողական հնարավորությունների մոբիլիզացման ու դրանց ֆունկցիոնալ համագործակցության հնարավորությունները:

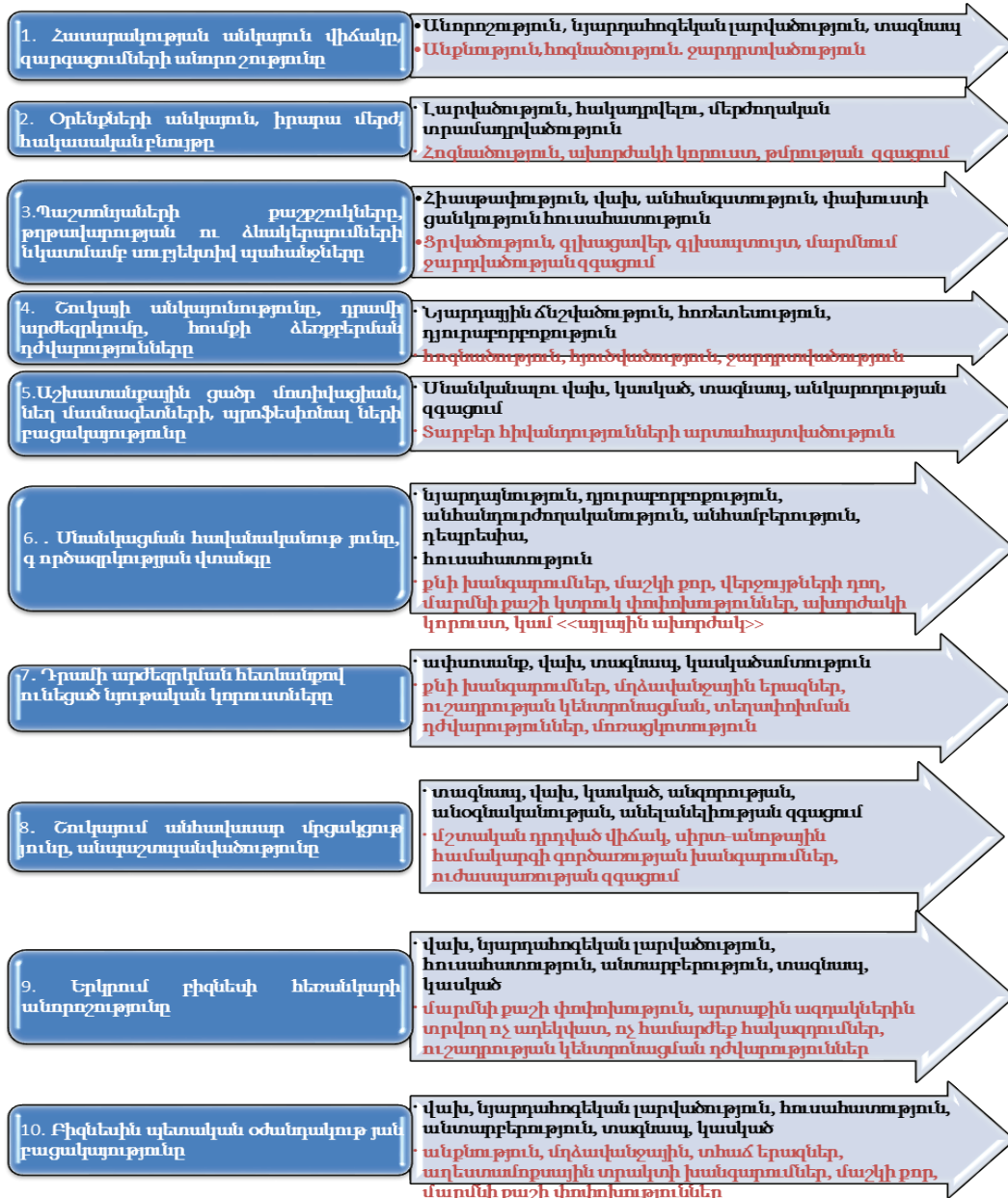
Աշխատանքների կազմակերպման այդպիսի դրվածքը նպատակ ուներ նաև բացահայտելու անցումային հասարակությունում «հաջողակ գործարարների» ֆունկցիոնալ հնարավորությունների հոգեֆիզիոլոգիական բնութագրերը, որոնց հիման վրա հնարավորություն է ընձեռվում հետազայում ձևավորելու գործարար անձանց գիտականորեն հիմնավորված ֆունկցիոնալ մոդելը: Անցումային հասարակությունում գործարարների գործունեության ու նրանց անձի վրա անդրադարձող բացասական գործոնների ուսումնասիրման արդյունքներն արտացոլված են թիվ 1 նկարում

Ըստ հետազոտվողների կողմից առանձնացրած բացասական գործոնների կարևորման, որոնց ազդեցությամբ անձի նյարդային համակարգում առաջանում են տևական լարվածության ու յուրահատուկ հոգեվիճակների ֆոն (վախ, տագնապ, սթրես, ներտալի երևույթներ, հենաշարժական համակարգի գործառության խանգարումներ, և այլն) գործունեության արդյունավետության ցուցանիշների գնահատման առումով ժա-

մանակի մեջ դրանք ունեն խիստ բացասական ուղղվածություն: Ֆիզիոլոգիական մակարդակում դրանք դրսևորվում են անքնության, մղջավանջային երազներով, կծկտուրքնի, մարմնի ջարդարվածության ու հոգնածության, ախորժակի կորստի ձևերով, օրգանիզմի ընդհանուր հյուծվածությամբ:

Ընդհանուր առողջական խնդիրների արտահայտվածության առումով, ըստ գոր-

ծարար անձանց սուբեկտիվ գնահատականի, սիրտանոթային համակարգերում նկատվում են հոգեֆիզիոլոգիական փոփոխությունների համախտանիշներ, որոնք գործարար անձանց ֆունկցիոնալ հնարավորությունների անկման հիմնական բնութագրիչներն են:

Նկ. թիվ 1. Գործարարների վրա ազդող անբարենպաստ գործոնների և առողջության փոփոխությունների արտահայտվածությունը՝ ըստ կարևորման և աղղեցության հերթականության:

Հետազոտվել են նաև գործարար անձանց զգայաշարժական, մոբիլիզացիոն կարողությունների, ուշադրության կենտրոնացման և տեղափոխման ֆունկցիոնալ հնարավորությունների ժամանակային բնութագրերը (աղյուսակ թիվ 1): Ինչպես արդեն նշել ենք հետազոտությունն իրականացվել է Տեպինգ-տեստի օգնությամբ: Հետազոտությունն իրականացվել է 3 փորձով: Ըստ Դ.Ռայգորոդսկու՝ գծանշումների մաքսիմալ տեմպի աճը ֆոնի նկատմամբ 3-5 % և ավելի քանակի դեպքում ստացված արդյունքը հանդիսանում է զգայաշարժական համակարգի բարձր մակարդակի հոգեկան աշխատունակություն, և սթրեսային իրադրությունում անձի ֆունկցիոնալ վիճակի ինքնակառավարման օպտիմալ մակարդակի ցուցանիշ, ֆոնային ցուցանիշների նկատմամբ 5-7 % անկումը, ըստ հեղինակի, համարվում է սթրեսային լարված վիճակի ցուցանիշ: 8-10 % և ավելի անկումը՝ խոսում է սթրեսային արգելակման աստիճանի մասին (Райгородский 1998): Գործարարների՝ փորձից փորձ կատարվող գրաֆիկական շարժումների տեմպի արագացումը ցույց է տալիս նրանց նյարդահոգեկան լարվածության աճը (ինչպես դրական, այնպես էլ բացասական ուղղությամբ) (Райгородский 1998):

Աղյուսակում արտացոլված հետազոտության արդյունքների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ գործարարների պարզ

շարժողական գործողությունների իրականացման ժամանակ, առաջին «ստուգարքային» սերիայում, հիմնական խմբի միջին տվյալներն ակնառու տարբերվում են ստուգիչ խմբի ցուցանիշներից, չնայած որ հիմնական խմբի կանանց մոտ, համեմատած ստուգիչ խմբի, այդ տարբերությունը նշանակալի չէ: Փորձից փորձ դժվարացող առաջադրանքների իրականացման պայմաններում արժեքային տարբերությունների ցուցանիշներն արտահայտում են գործարարի նյարդահոգեկան լարվածության դինամիկան (Райгородский 1998): Հետագա վերլուծությունները ցույց են տալիս, որ գործարար անձանց նյարդային համակարգության ֆունկցիոնալ հնարավորություններն առավել զարգացած է հիմնական խմբի գործարտողամարդկանց մոտ, իսկ կարճաժամկետ գործողության կատարման ցուցանիշներում հավանական տուգանվելու սպառնալիքի ազդեցության պայմաններում առավելությունը կանանց կողմն է, որոնք ցուցաբերում են նյարդահոգեկան աշխատունակության, ինչպես նաև սթրեսային իրավիճակում հոգեկան հավասարակշռության պահպանման ընդունակություն:

Աղ. թիվ 1

Շարժողական ակտիվության ցուցանիշները (տեպ-թեստով)	Չափումների միջին արդյունքների ցուցանիշները					
	Հիմնական խումբ			Ստուգիչ խումբ		
	կանայք	տղ.-իկ	P	կանայք	տղ.-իկ	P
Շարժ. ակտ. տեպ-թեստով	29±0.5	31±0.6	< 0.05	24±2.3	26±1.4	> 0.05
Սխալները	15±2.1	12±0.3	> 0.05	19±3.1	15±4.4	< 0.001

1-ին սերիա	45±4.4	48±0.7	< 0.001	40±1.3	42±2.4	< 0.001
Սխալները	32±3.1	28±0.6	< 0.01	34±0.8	31±4.2	< 0.001
2-րդ սերիա	52±1.3	53±0.8	< 0.001	42±2.4	47±2.1	< 0.001
Սխալները	36±1.1	33±0.7	< 0.001	40±1.6	38±1.4	< 0.001
3-րդ սերիա	49±4.6	56±0.9	< 0.001	40±3.3	44±4.6	< 0.001
Սխալները	37±5.4	25±0.9	< 0.001	37±3.5	40±1.2	< 0.001

Հետազոտվող խմբերի զգայաշարժական հակազդումների, մոբիլիզացիոն կարողությունների ցուցանիշները:

Հիմնական խմբի տղամարդկանց առաջին «ստուգարքային» գծանշանների թիվը կազմում է 31 ± 0.5 , սխալների թիվը՝ 12 ± 0.3 , մինչդեռ ստուգիչ խմբի կանանց մոտ, համեմատաբար հիմնական խմբի, այն չնչին է, որը կազմում է 24 ± 2.2 ($P > 0.05$), իսկ սխալները՝ ամենաշատը 19 ± 3.1 ($P < 0.001$): Ստուգիչ խմբի տղամարդկանց մոտ գրաֆիկական տեպինգ-թեստի միջին ցուցանիշը կազմում է 26 ± 1.4 ($P > 0.05$), սխալների թիվը, համեմատած նույն խմբի կանանց ցուցանիշների հետ, փոքր է մոտավորապես 4-ով, սակայն հիմնական խմբի տղամարդկանց համեմատ բավականին լավ արդյունք է (3-ով ավել): Հիմնական խմբի հետազոտվող կանանց շրջանում գծանշանների թիվը կազմում է 29 ± 0.5 ($P < 0.05$), չնայած, որ տղամարդկանց համեմատ տարբերությունը մեծ չէ, սակայն սխալներն էլ անհամեմատ շատ են (15 ± 2.6):

Գրաֆիկական տեպինգ-թեստի ռաջին ստուգարքային փորձի արդյունքներով խմբերի անդամների միջև գոյություն ունեցող տարբերություններն առանձնապես մեծ չեն, սակայն այստեղ անհամեմատ սխալների թիվն է մեծ: Հիմնական խմբի տղամարդկանց կատարած սխալները (28 ± 0.6), համեմատաբար նույն խմբի կանանց կատարած սխալների (այդ թվում և ստուգիչ խմբի կողմից թույլ տրված բոլոր սխալների) հետ /համապատասխանաբար կազմում է 34 ± 0.8

($P < 0.01$), 31 ± 4.2 ($P < 0.001$), 32 ± 3.1 ($P < 0.01$)/, անհամեմատ փոքր է:

Երկրորդ փորձի ժամանակ, երբ անհրաժեշտ է էլ ավելի արագացնել առաջարկների իրականացման տեմպը, ամենաբարձր ցուցանիշները դրսևորվել են հիմնական խմբի հետազոտվողների մոտ, չնայած որ կանանց սխալների արտահայտվածությունը զգալի է: Դա բացատրվում է կանանց հուզականությամբ ու նրանց ներքին լոկուս կոնտրոլի ընդհանրական բնութագրով, քանի որ տղամարդիկ կոնկրետ հանձնարարականների դեպքում կարողանում են անհամեմատ արդյունավետ կենտրոնանալ, քան կանայք: Նկատվում են նաև մտավոր գործողությունների կատարման սխեմատիկ մոդելներ կառուցելու տարբերություններ: Կանայք հակված են գործողությունը տեսնել մասնավոր դետալների մեջ, որը բացատրվում է դրանց կիրառականության ու իրենց համար կոնկրետ պահին հետաքրքիր լինելու հանգամանքով: Սակայն այս տարբերությունը կարելի է դիտարկել որպես միտում, քանի որ հավաստիության գնահատման դեպքում $P > 0.05$, հիմնական խմբի տղամարդկանց սխալները կազմում են 36 ± 1.1 ($P < 0.001$): Արդյունքների այդպիսի արտահայտվածությունը պետք է մեկնաբանել այն հանգամանքով, որ տղամարդիկ ան-

համեմատ հակված են ռիսկի (հանդգնության), արկածախնդրության:

Գրաֆիկական գործողությունների երրորդ փորձի ժամանակ խմբերին առաջարկվում էր հնարավորության սահմաններում չիջեցնել առաջադրանքի կատարման տեմպը, բայց և բարելավել գործողությունների կատարման որակը: Արդյունքների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ հիմնական խմբում ընդգրկված տղամարդիկ իրենց գործողություններում կատարած սխալների թիվը 32-ից իջեցրել են 25-ի, նույնիսկ նրանց մոտ ավելացել է գրաֆիկական գործողությունների քանակը (53-ից՝ 56):

Երեք փորձի արդյունքների հիմնական տվյալներն ստանալուց հետո հետազոտվող խմբերի ցուցանիշներում հնարավոր դարձավ կատարելու լրացուցիչ վերլուծություն: Մասնավորապես կարևորվել են այնպիսի ցուցանիշներ, որոնք բնութագրում են գործարար անձանց շարժողական գործողություններում ինքնուրույն մոբիլիզացման հնարավորությունները, գործողությունների կատարման ինտենսիվությունը, ինքավերահսկողությունը: Առանձին վերլուծվել են նաև այնպիսի որակներ, ինչպիսիք են զգուշավորությունը, անհաջողության նկատմամբ վախը: Ինչպես արդեն նշվել է, երրորդ փորձի ժամանակ շարժողական գործողություններում պահանջվում էր ինչպես երկրորդ փորձի դեպքում (հնարավորիս զերծ մնալով սխալներից) գործել նույն առավելագույն տեմպով, քանի որ յուրաքանչյուր «սխալ» գործողության համար նրանց ընդհանուր արդյունքից հանվում է 2 միավոր:

Ինքնուրույն մոբիլիզացման ընդունակությունը գնահատվել է գծանշումների երկրորդ սերիայի արդյունքների աճի հիման վրա: Արդյունքների ելակետը համարվում է

առաջին փորձի արդյունքները, որոնց հետևում համեմատվում են մնացած արդյունքները

Հետազոտվող խմբերում սեփական գործողությունների վերահսկման ընդունակությունը կոնկրետ գործողություններում գնահատվել է հետազոտության երրորդ փորձի ընթացքում, որտեղ այդ ցուցանիշը գտնվում է բարձր մակարդակում հատկապես հիմնական խմբի մասնակիցների մոտ: Արդյունքների ցածր ցուցանիշ է գրանցվել ստուգիչ խմբում: Ավելի բարդ առաջադրանքում հիմնական խմբի անդամները իջեցրել են կատարված սխալների թիվը՝ 33-ից մինչև 25, այսինքն՝ 24.2 %: Ստուգիչ խմբի կանանց թույլ տված սխալների թիվը իջնելու փոխարեն ավելացել է 17.5 %-ով, տղամարդկանց մոտ՝ 13 %-ով: Հիմնական խմբի կանանց մոտ այն կազմում է 1 % (36 ± 1.1), երկրորդ սերիայում 37 ± 5.4 : Կարծում ենք, որ այստեղ լրացուցիչ մեկնաբանության կարիք կա: Հիմնական խմբի տղամարդիկ, հրահանգ ստանալով «ինչքան հնարավոր է գործել արագ, բայց անսխալ», նրանք իրենց մեջ ուժ գտան ավելացնելու շարժողական գործողությունների տեմպը: Նրանց արդյունքները երկրորդ փորձի ընթացքում հավաստիորեն աճել են 53 ± 0.8 -ից մինչև 56 ± 0.9 ($P < 0.001$): Նույն հրահանգի դեպքում կանանց խմբում դիտարկվում է արդյունքների հետևյալ պատկերը. 52 ± 1.3 - ից մինչև 49 ± 4.6 ($P < 0.01$), ստուգիչ խմբի տղամարդկանց մոտ 47 ± 2.1 -ից իջել է 44 ± 4.6 ($P < 0.01$), կանանց մոտ՝ 42 ± 2.4 -ից իջեցրել են 40 ± 4.1 : Չնայած ստուգիչ խմբում նույնպես առկա են որոշ հաջողություններ, սակայն նրանց մոտ զերակշռում է զգուշավորության տակտիկան, քանի որ արդյունքների պահպանման հաշվին նրանց մոտ կատարված սխալներն ավելի են մեծացել:

Տարբերությունների հավաստիության գնահատումն իրականացվել է Ստյուդենտի t չափանիշի կիրառմամբ: t- ցուցանիշիցից ստացված արդյունքը հնարավորություն է տալիս տարբերությունը $P < 0.01$ -ի հավանականությամբ հաստատելու, որ արդյունքները վիճակագրորեն հավաստի են: Ստացված արդյունքներից կարելի է եզրակացնել, որ բացի հիմնական խմբի տղամարդկանցից և կանանց գերակշռող մասից, ստուգիչ խմբի հետազոտության արդյունքները հուսադրող չեն, չնայած որ առանձին տվյալներ մոտիկ են բավարար համարվելուն:

Գործարար անձանց գործունեության կազմակերպման այդպիսի ոճը նրանց հնարավորություն է տալիս կանխավ գերազանցելու իրենց մրցակիցներին, քանզի միշտ չէ, որ կոշտ մրցակցության այդ բնագավառում մրցակիցների կողմից ճշգրիտ հաշվարկ է արվում “հակառակորդի” հակաքայլերի, նրանց կողմից կիրառվող մրցակցական հնարքների, կիրառվող տեխնոլոգիաների վերաբերյալ: Այստեղ գոյություն ունի անձի ակտիվության դրսևորման մի կարևոր առանձնահատկություն, որում ի հայտ են գալիս գործարար անձանց պահեստային հնարավորությունների մոբիլիզացման ու դրանք նպատակային օգտագործելու թաքնված կարողությունները:

Այսպիսով, կարելի է եզրակացնել, որ հիմնական խմբի հետազոտվողներն իրենց գործողությունների կարգավորման ընդունակությամբ ունեն մեծ առավելություն, իսկ բարդ կոորդինացիոն շարժողական հնարավորություններով ցուցադրում են լավագույն արդյունքներ: Մինևս ժամանակ, նրանք ոչ միայն բարելավում են իրենց գրաֆիկական գործողությունների որակական ցուցանիշները, այլև ավելի մեծացնում աշխատանքի տեմպը: «Վտանգի» դեպքում, երբ յուրա-

քանչյուր կատարված սխալի համար նրանցից պակասեցվում է 2 միավոր, շարժողական գործողությունների առավելագույն տեմպի բարձրացման համար նրանք օգտվում են իրենց պահեստային հնարավորություններից: Այստեղ գործում է նաև այն օրինաչափությունը, որ հաջողակ գործարարներն իրենց գործելաոճով սովորական չեն: Եթե նրանք չդիմեն ռիսկի, չունենան հանդգնության ու ոչ ստանդարտ որոշումներ կայացնելու ընդունակություններ ու շատերի համար անհաղթահարելի իրավիճակներում չկարողանան դրսևորել «արկածախնդրություն», հանդուգն ու համարձակ որոշումներ չիրականացնեն, բիզնեսում նրանք հաջողություններ չեն ունենա: Դա մինևս ժամանակ նրանց անձի համար բնութագրական նկարագիր է: Նրանք գործունեության մեջ հանդես են գալիս որպես զարմանահրաշներ /чудак/: Թերևս դա է այդ մարդկանց առավելությունը, որը հոգեբանական տեսանկյունից մեկնաբանվում է որպես անձի խորքային հնարավորությունների օպտիմալ օգտագործման կարողունակություն, որն այդպիսի անձանց համար հանդիսանում է նաև առանձնահատուկ բնութագիր:

ՄԵԶԲԵՐՎԱԾ ԵՎ ՀԴՎԱԾ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Акимов, О. (2003). Малый и средний бизнес. Эволюция понятий, рыночная среда, проблемы развития. Москва: Финансы и статистика.
2. Анохин, П.С. (1975). Очерки физиологии функциональных систем. Москва: Медицина.
3. Бодров, В. (1995). Психологический стресс: развитие учения и современное состояние

- проблемы. Москва: Институт психологии РАН.
4. Виткин, Д. (1996). Женщина и стресс. СПб: Питер.
 5. Виткин, Д. (1996). Мужчина и стресс. СПб: Питер.
 6. Гримак, Л. П. (1989). Резервы человеческой психики. Москва: Полит. литература.
 7. Майерс, Д. (1997). Социальная психология. СПб: Питер.
 8. Малкина-Пых, И. (2006). Экстремальные ситуации. Москва: Эксмо.
 9. Райгородский, Д. (1998). Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Самара: изд. Дом «БАХРАХ».
 10. Райгородский, Д. (1998). Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Самара: изд. Дом «БАХРАХ».
 11. Райгородский, Д. (1998). Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Самара: изд. Дом «БАХРАХ».

Վազգեն ՄԿՏՈՒՄՅԱՆ

**ԳՈՐԾԱՐԱՐ ԱՆՁԱՆՑ ԳՈՐԾԱՌՈՒԹՅԱՅԻՆ ՀՆԱՐԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԴՐՍԵՎՈՐՄԱՆ ՀՈԳԵՖԻԶԻՈԼՈԳԻԱԿԱՆ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԱՆՑՈՒՄԱՅԻՆ
ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ**

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Հոգիվածում քննարկվում են անցումային հասարակության, գործարար անձանց՝ արդյունավետության ապահովման ֆունկցիոնալ հնարավորությունների հիմնախնդիրները: Հետազոտական ճանապարհով բացահայտված են գործարար անձանց ֆունկցիոնալ հնարավորությունների դրսևորման հոգեֆիզիոլոգիական առանձնահատկությունները, ինչպես նաև գործու-

նեության արդյունավետության ապահովման գործոնների համակարգը:

Հանգուցային հասկացություններ. Անցումային հասարակություն, ֆունկցիոնալ հնարավորություն, գործունեության արդյունավետություն հոգեֆիզիոլոգիական բնութագիր:

PSYCHOPHYSIOLOGICAL FEATURES OF EXPRESSION OF FUNCTIONAL ABILITIES OF BUSINESSMEN IN TRANSFORMATIONAL SOCIETY

ABSTRACT

The article discusses the problems of transformative society and also functional systems of supporting the businessmen' productivity.

Through the experiments there are revealed both psycho-psychological features of the businessmen' functional opportunities and the sys-

tem of factors supporting the businessmen' activity.

Key concepts: transformative society, functional opportunities, effectiveness of the activity, psychophysiological characteristics

Вазген МКРТУМЯН

ПСИХОФИЗИОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПРОЯВЛЕНИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНЫХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ БИЗНЕСМЕНОВ В ТРАНСФОРМАЦИОННОМ ОБЩЕСТВЕ

РЕЗЮМЕ

В статье обсуждаются проблемы трансформационного общества, а также функциональные системы обеспечения результативности бизнесмена. Экспериментальным путем выявлены психофизиологические особенности проявления функциональных возможностей бизнесменов, а также система факторов

обеспечивающий результативность деятельности.

Ключевые понятия: трансформационное общество, функциональная возможность, результативность деятельности, психофизиологическая характеристика.